

Warszawa, dn. 5 maja 2023 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani Magister Katarzyny Trzęsiel „Diagnostyka i leczenie cukrzycy w okresie XX-lecia międzywojennego na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie” na stopień doktora w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu w dyscyplinie nauki o zdrowiu

Przedstawioną do recenzji pracę doktorską Pani Magister Katarzyny Trzęsiel stanowi maszynopis liczący 247 stron i obejmujący: „Spis treści”, „Wstęp”, 5 rozdziałów, „Wnioski”, „Bibliografię”, streszczenie w języku polskim i angielskim oraz „Wykaz tabel”, „Wykaz rycin” i „Aneks”. Promotorem pracy jest Pani Profesor dr hab. Bożeny Urbanek — wybitny historyk nauk medycznych pracujący w Instytucie Historii Nauki im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów Polskiej Akademii Nauk w Warszawie.

Praca przygotowana jest na stopień doktora w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu w dyscyplinie nauki o zdrowiu w przewodzie prowadzonym przez Uniwersytet Medyczny w Białymstoku. Cukrzyca stanowi bardzo poważny problem zdrowotny nie tylko w Polsce, ale i na świecie i jak stwierdziła sama Doktorantka we „Wstępie” swojej pracy, cukrzyca obecnie uznawana jest za epidemiologię XXI wieku. Tym bardziej interesujące się spojrzenie na historię rozwoju walki z tą chorobą, zwłaszcza w Polsce, czego podjęła się właśnie Pani Magister Katarzyna Trzęsiel.

Praca doktorska ma charakter pracy historycznej i została przygotowana zgodnie ze wszystkimi zasadami obowiązującymi takie prace. Na stronach 6-7 rozprawy doktorskiej Autorka przedstawiła cele pracy oraz sformułowała hipotezę badawczą. Ramy czasowe analizy historycznej są bardzo trafnie dobrane, gdyż w okresie międzywojennym na świecie, w tym w Polsce, działy się bardzo interesujące wydarzenia naukowe, a ponadto właśnie w okresie międzywojennym, a dokładnie w 1922 r. odkryto podstawowy lek stanowiący przełom w leczeniu cukrzycy – insulinę.

Materiał badawczy stanowią materiały źródłowe pozyskane z Głównej Biblioteki Lekarskiej im. Stanisława Konopki w Warszawie, zasoby różnych bibliotek cyfrowych, w tym w Kanadzie oraz ukazujące się w okresie międzywojennym w Polsce różne profesjonalne czasopisma

medyczne.

Jako metodę badawczą Doktorantka wykorzystwała metodę analizy źródeł, badania porównawcze i statystyczne. Badania historyczne Autorki koncentrowały się głównie wokół działalności dwóch klinik uniwersyteckich w Wilnie: Kliniki Diagnostyki i Terapii Ogólnej oraz Kliniki Szczegółowej Patologii i Terapii Chorób Wewnętrznych połączonych w 1934 r. w jedną klinikę – Klinikę Chorób Wewnętrznych kierowaną przez profesora Aleksandra Januskiewicza. Recenzentowi tej pracy będącemu m.in. specjalistą w zakresie chorób wewnętrznych sprawiło dużą przyjemność zapoznanie się z informacjami przedstawionymi przez Doktorantkę dotyczącymi kształtowania się i rozwoju diagnostyki i leczenia cukrzycy w okresie międzywojennym XX wieku, czyli mniej więcej sto lat temu. I choć równowaga podejścia terapeutycznego między leczeniem lekami przeciwcukrzycowymi (wówczas insulina) i dietą przechylała się w stronę leczenia dietą, to we współczesnym podejściu rola diety jest niezaprzeczalna i stanowi ważny element leczenia terapeutycznego. Jak wykazała Autorka, w ośrodku wileńskim rozpoznanie cukrzycy opierało się głównie na stwierdzeniu objawów typowych dla tej choroby oraz badaniach laboratoryjnych moczu i krwi. W postępowaniu terapeutycznym dieta stanowiła podstawowy sposób leczenia chorych na cukrzycę, mimo że stosowano wiele jej odmian, często przeczących sobie. Co ciekawe, mimo poznania insuliny, lekarze ośrodka wileńskiego podchodzili sceptycznie do jej stosowania, stosując ją jedynie jako element leczenia uzupełniającego. Działalność medyczna klinik wileńskich miała znaczący wkład w rozwój praktyki medycznej, działalności naukowej i popularyzowaniu wiedzy na temat cukrzycy. Wnioski przedstawione przez Autorkę na stronach 209-211 rozprawy korelują z celami pracy i stanowią odpowiedź na postawioną hipotezę badawczą.

W pracy występują drobne błędy dotyczące sformułowań medycznych. Na przykład na stronach 5 i 115 Autorka używa sformułowania „rozpoznanie różniczkowe” zamiast „rozpoznanie różnicowe”. W pracy Autorka wielokrotnie używa terminu śmiertelność zamiast umieralność. A nie są to pojęcia tożsame i mają inne znaczenie w epidemiologii (strony: 56,58-61,69-70,75,90-91,171-172,209-210,227). Na stronie 53 rozprawy doktorskiej ponadto znalazłem błąd dość często spotykany w polskiej literaturze medycznej, a mianowicie Autorka użyła sformułowania

”pacjenci z cukrzycą”. Pacjent może być z walizką, ale nie z rakiem, cukrzycą itp. Prawidłowe sformułowanie powinno brzmieć „pacjenci chorzy na cukrzycę” tak jak to znajduje się wielokrotnie w cytowanym przypisie 189 w tekście „Cukrzyca a ubezpieczenie społeczne” (Wiadomości lekarskie 1928, nr 6, str. 282-283). Na stronie 146 maszynopisu czytelnik zapoznaje się z dietą, w skład której wchodzi luftbrot. Co to jest można dowiedzieć się na następnej stronie. Wygodniej dla czytającego byłoby objaśnienie tego terminu wcześniej, już na stronie 146. Na stronie 157 Doktorantka użyła sformułowania „Dodatkowo, insulina, jako hormon nerwu błędnego zwięża naczynia wieńcowe serca”. Nie wiadomo, co Autorka miała na myśli. Nadmiar glukozy w krwi prowadzi do glikacji nerwów poprzez odkładanie się w nich AGEs, które uszkodzają komórki nerwowe. (AGEs – zaawansowane (końcowe) produkty glikacji białek, są związkami powstającymi na skutek wieloetapowego procesu zachodzącego spontanicznie bez udziału enzymów. Głównie wytwarzane są w procesie przetwarzania żywności). Nowsze badania pokazują, że również ciągła stymulacja ze strony insuliny niekorzystnie wpływa na pracę nerw błędnego. Zaburzenia metaboliczne są więc kluczowym czynnikiem mogącym prowadzić do dysfunkcji tego nerwu. Na stronie 195 pracy Autorka użyła sformułowania „wody radjoczynne”. Poprawny termin to „wody radoczynne” lub „wody radonowe”. Zauważyłem też drobne błędy ortograficzne, interpunkcyjne, stylistyczne, które prawdopodobnie powstały przy przygotowywaniu maszynopisu. Dostrzegłem je na stronach: 18, 52, 54, 55, 58, 61,71,72, 78, 87, 94,95,105, 108, 110, 111,112,113,135154,158, 182, 210, 227, 231. Przedstawiona do oceny praca doktorska jest nie tylko rozwiązaniem problemu badawczego ambitnie postawionego przez Doktorantkę, ale także hołdem złożonym wybitnym polskim lekarzom tworzącym polską diabetologię.

Zauważone drobne błędy nie wpływają na ogólną bardzo pozytywną ocenę rozprawy, a myślę, że błędy te znikną przy przygotowywaniu pracy do publikacji w formie monografii (książki), gdyż praca ta w pełni na to zasługuje. Chciałem także podkreślić widoczny ogromny wkład pracy promotora rozprawy Pani Profesor Bożeny Urbanek. Podsumowując, przedstawiona rozprawa doktorska w pełni spełnia wymogi dotyczące rozpraw doktorskich zawarte w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce” (Dz.U. 2018 poz. 1668),

gdyż stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wskazuje na wysoką wiedzę Kandydatki w zakresie reprezentowanej przez Autorkę specjalności, oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Wnoszę zatem do Wysokiego Senatu Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku o dopuszczenie Pani Magister Katarzyny Trzęsiel do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Jednocześnie wnoszę o wyróżnienie rozprawy Pani Magister Katarzyny Trzęsiel.

Uzasadniam to:

1. wysokim poziomem merytorycznym pracy
2. interdyscyplinarnym charakterem pracy łączącym badania historyczne z medycyną kliniczną (diabetologią).
3. faktem, że praca doktorska jest nie tylko rozwiązaniem problemu badawczego ambitnie postawionego przez Doktorantkę, ale także hołdem złożonym wybitnym lekarzom tworzącym polską diabetologię.

KIEROWNIK
Zakład Gerontologii, Zdrowia Publicznego i Dydaktyki
Narodowy Instytut Gerontologii, Reumatologii
i Rehabilitacji, Warszawa
Dr hab. n. med. Robert Dziurawski, prof. NIGRR